

РОМУАЛЬД БІСКУПСЬКИЙ — СЯНОЦЬКИЙ ДОСЛІДНИК ДАВНЬОГО УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА

Ромуальд Біскупський (1935—2008) народився у м. Бресті (Білорусь), який у міжвоєнний період належав Польщі, проте все його свідоме життя пройшло в Сяноку, куди переїхав після закінчення навчання на відділі історії мистецтва Варшавського університету. Спочатку працював у Музеї народного будівництва. 1957 р. він влаштувався на роботу в Історичний музей, який розташований у приміщеннях Сяноцького замку, і працював там 35 років. Як історика мистецтва, Р. Біскупському додали опікуватися колекцією українських ікон. Ця колекція — найкраща в Польщі. Вона містить найбільшу кількість найдавніших пам'яток, насамперед рідкісну цілісну збірку ікон перемиської школи періоду її останнього піднесення перед кінцем XV — у першій половині XVI ст. Ця спадщина теренів історичної Перемиської єпархії Київської митрополії, відповідно до її історичних коренів, завжди була для вченого українською. Однак у тогочасній Польщі українське не було популярне. Українців Підляшшя тривалий час наполегливо робили білорусами, а про українську ікону в Польщі не було заведено говорити. Тоді вигадали й зосереджено насаджували нібито нейтральне поняття „ікона карпачка“. Лише останнім часом, не без зусиль української сторони, котрій врешті випала нагода заговорити, цей очевидний історичний покруч не без опору потроху відмирає (навіть у колах ще недавно найзавзятіших прихильників) як короткотривала „нерозумна мода“.

Р. Біскупський упродовж кількох десятиліть був єдиним у Польщі дослідником, для якого спадщина релігійного малярства східнохристиянського культурного кола в Польщі завжди була лише українською. „Прогресивні іконокарпатознавці“ не соромилися твердити „i nas tego nie lubią“, проте такі висловлювання (як і перспектива можливих їх наслідків), звичайно, не діяли на історика мистецтва.

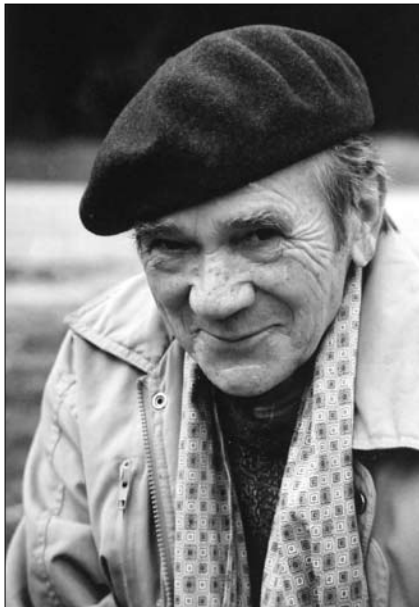
Вивчення української мистецької спадщини тоді тільки починало відроджуватися, поставало в Україні після усіх розстрілів і погромів із виходом багатотомної „Історії українського мистецтва“ та альбому українських середньовічних ікон (1976). До доробку національної мистецької культури поза Україною тоді вдавалися рідко. Показово, однак, що до згаданого альбому потрапив ряд ікон польських збірок, утім, і з колекції Історичного

музею у Сяноку. Без тісних контактів з Україною (у Львові вперше побував лише 1982 р.) Р. Біскупський фактично самотужки започаткував й на відповідному науковому рівні розвивав цю роботу в Польщі з матеріалом тутешніх колекцій. Кілька десятиліть він — єдиний польський автор, який об'єктивно досліджував доробок української мистецької культури в Польщі, зосередившись насамперед на іконі. Вчений мав рідкісний дар дослідника, який посилювався тривалою працею, що завжди виділяє особистостей з-поміж шеренг „інтерпретаторів інтерпретацій“. Попри об'єктивно властивий їм неминучий загальний вірець школи свого часу, публікації Р. Біскупського відзначаються насамперед яскравим індивідуальним авторським внеском. Саме це гарантує їм тривале життя у науці.

Зіставлення ранніх публікацій Р. Біскупського з його пізніми текстами вельми повчальне. Воно показує дослідника, який систематично працював над собою, послідовно вибудовуючи власний метод. Почавши з оглядів пам'яток, учений поступово переходив до докладнішого дослідження на широкому історичному тлі, глибшого осмислення, загальних висновків підсумкового значення про особливості самої традиції та її історичної еволюції. Лі-

тература з візантиністики та численні, легко доступні в Польщі, російські публікації давали загальне широке тло, підказували можливості глибшого розуміння й самої української спадщини. Власними зусиллями, насамперед самотужки, випадало стати знавцем, до чого, мабуть, мав природну схильність. У 1970-х рр. з'явилися статті, присвячені окремим пам'яткам і групам пам'яток, опрацьовувалося розбудоване коло аналогій, ретельно підібрані літературні джерела як основа іконографії, поставали ширші теоретичні проблеми. Цим історик української ікони і вирізнявся з-поміж сучасників та колег.

Через слабе здоров'я Р. Біскупський не міг активно роз'їжджати, щоб здійснювати наукові пошуки, тому покидав Сянок не часто. Проте надолужував утрачене на місці, доводячи, що навіть дошкульно обмежений обставинами здатен їх перемогти завдяки наполегливій праці. Звичайно, виручала також добре підібрана бібліотека та зав'язані на його винятковій людяності й рідкісній доброті широкі особисті контакти. Іноді все-таки

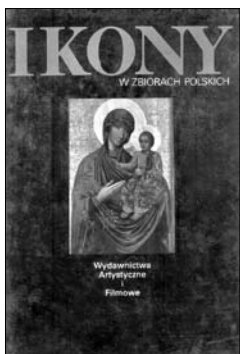
Ромуальд Біскупський. 2002 р.

їздив на конференції, кілька разів навіть бував у Львові (хоча це було для нього нелегко).

Р. Біскупський ніколи не вдавався до таких поширених хизувань на модну останнім часом тему ікони (така назагал досить популярна постава несумісна з самим його еством), а вдумливо й зосереджено викладав те, в чому був переконаний. Іншою його перевагою було те, що він тривалий час глибоко контактував з пам'ятками. Умів їх „побачити” й розпізнати одразу. Зрештою, працював не тільки над іконами. У його доробку також не менш цінні, може, скромніші з жанрового огляду статті, про давню станкову графіку та книжкову гравюру й мініатюру. Зокрема, Р. Біскупському поталанило ідентифікувати іконографічні зразки ілюстрацій першого українського друкованого Євангелія (Львів, 1636). До широти інтересів, зрештою, спонукала сама збірка — гравюри, рукописи, стародруки, різьблення, не залишав поза увагою й маргінальні записи на рукописах і стародруках. Усе це теж визріло з колекції музею. Зрештою, чимала (й назагал маловідома) сяноцька збірка рукописів та стародруків також була під його опікою, проте до

Перша сторінка суперобкладинки альбому „Ікони у збірках Історичного музею в Сяноку”. Варшава, 1991 р.

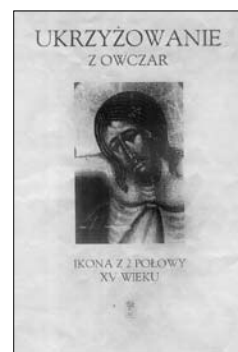

Перша сторінка суперобкладинки альбому „Ікони у польських збірках”. Варшава, 1991 р.

цих матеріалів він як дослідник вдавався рідше. Однак опублікував невелику студію про один із раритетів музею — рідкісне для цих теренів (й теперішніх збірок Польщі) ілюстроване Євангеліє другої половини XVI ст.

Коли ж історична ситуація у багатьох її вимірах змінилася докорінно і врешті „стало можна” знач-

но більше, то одну з, мабуть, найважливіших у його доробку статей Р. Біскупський присвятив самобутнім темам української релігійної іконографії на прикладі пам'яток перемишльської школи. Це яскраво підтверджує те, що він глибоко й проникливо сприймав цю культуру і як справді оригінальне й самостійне явище, як, зрештою, тонко був здатний її відчутти. Стосовно пізніх монографічних публікацій про окремі найстарші ікони Сяноцького історичного музею, то у літературі вони так само виявилися безпрецедентними. Останнім завершеним його текстом виявилось чет-

Титульна сторінка альбому „Розп'яття з Овчарів. Ікона з другої половини XV століття”. Сянок, 2000 р.

верте в серії дослідження про храмову ікону святої Параскеви Тирновської кінця XV ст. з церкви в Усті-Руському. На нашу пропозицію Біскупський радо дав для публікації в Україні статтю про ікони Нерукотворного образу з його історією (в Україні, як і загалом поза Польщею, якщо не враховувати каталогу виставки ікон сяноцької збірки у Музеї релігійного мистецтва в Уден у Голландії 1991 р., ніколи не видавався). Втім, як багато представників давнішої школи, писав мало й здебільшого невеликі статті. Дві книжки, які видав учений, — це альбоми ікон у Польщі та збірка Історичного музею у Сяноку. Науковий доробок Р. Біскупського не великий. Однак спадщина сяноцького дослідника давнього українського мистецтва належить до того, що в найістотнішому його вимірі не втрачає ваги. Заслугує на увагу поява цього доробку в середовищі, зовсім для цього „не призначеного”, радше навпаки. Напевне, годі шукати переконливіших доказів, що „провінція” — явище не територіальне, а насамперед винятково внутрішнє..

Р. Біскупський ніколи не вчив, але мав природний, наполегливою працею розвинутий рідкісний дар, від якого не можна було не переймати досвіду... На життєвих шляхах такі особистості належать до тих, ким дорожимо найбільше, хто не покидає нас ніколи.

Володимир АЛЕКСАНДРОВИЧ

ЦЕРКВА ПОКРОВИ ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ В МОРШИНІ

Про початки церкви в селі Моршин (тепер — м-ко Моршин) не збереглося архівних даних. Ще в середині XVII ст. тут не було церкви, бо в податковому реєстрі Перемишльської землі за 1651 р. згадано лише церкву в с. Довгому¹. Ймовірно, вона постала на початку XVIII ст. Про це може свід-

чити антиминос перемишльського єпископа Єроніма Устрицького (1715—1745), розміщений на бічному вівтарі у пізнішій церкві. В середині XVIII ст. в селі звели нову дерев'яну церкву Покрови Пр. Богородиці. В акті візитації 1773 р., складеної візитатором, тодішнім стрийським деканом

¹ Rejestr poborowy ziemi Przemyskiej z roku 1651.— Rzeszów, 1998.